Niculina IACOB, Universitatea „Ştefan cel Mare" Suceava

ATESTĂRI LEXICALE ÎN *BIBLIA VULGATA. BLAJ, 1760–1761* (II)

Cuvintele analizate aici vin în completarea unei serii deschise într-un studiu anterior – *Atestări lexicale în Biblia Vulgata. Blaj, 1760-1761* (I) –, dat spre publicare în *Analele Universităţii „Ştefan cel Mare"* Suceava. Seria Filologie. A. Lingvistică, 1/2009. Este vorba despre cuvinte pe care le-am considerat de interes pentru cercetările lexicografice şi lexicologice româneşti, din perspectiva primei atestări a cuvântului sau a sensului unui cuvânt [1]. Susţinem astfel în mod practic ideea că informaţia din lucrările lexicografice trebuie în permanenţă actualizată prin astfel de contribuţii. In intenţia noastră este să continuăm acest demers prin valorificarea materialului excerptat din lucrări ale cărturarilor ardeleni din perioada 1730–1892, o acţiune dificilă, favorizată însă de realizarea unei antologii în 4 volume (în Colecţia „Opere fundamentale"), care va cuprinde acele opere cu care filiera ardeleană a contribuit la edificarea culturii naţionale româneşti.

Textul biblic din care am selectat cuvintele de mai jos a fost tradus din latină de episcopul Petru Pavel Aron, împreună cu o echipă de ieromonaşi (Grigore Maior, Atanasie Rednic, Silvestru Caliani, Gherontie Cotorea, Petru Pop de Daia şi Ioan Săcădate), cărturari greco-catolici din prima generaţie a Şcolii Ardelene, dar nu s-a putut bucura de privilegiul tiparului în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea [2], motiv pentru care împrumuturile şi creaţiile lexicale prezente în textul *Vulgatei de la Blaj* au rămas închise în temniţa manuscrisului vreme de peste 240 de ani.

Far „grâu" (<lat. *făr, farris* „alac", „grâu") este un împrumut ocazional din *Vulgata*, pe care dicţionarele limbii române nu îl înregistrează. Este prezent rar în text, fie cu referire la „grăunţele de grâu":

> *Iară de vei aduce jârtfă pârga rodurilor tale Domnului, din spiţă încă verzi, le vei prăji cu foc şi le vei sfărâma ca* **farul** *şi aşea vei aduce pârga ta Domnului* (Preoţia 2,14); *Din carea va jârtvi preotul, spre pomenirea darului, o parte de* **far** *zdrobit şi de untdeleamn şi toată tămâia.* (Preoţia 2,16),

fie desemnând „cultura de grâu":

> *Deci inul şi orzul s-au vătămat, pentru că orzul era verde şi inul foişoare încolţea.* (Ieşirea 9,31)/ *Iară grâul şi* ***farul*** *nu s-au vătămat, că era târzie.* (Ieşirea 9,32).

Fasă (în *Vulgata* – *phase*; ebr. *pesah*) se înregistrează în diferite variante în textul analizat, ceea ce denotă nesiguranţa traducătorilor în privinţa adaptării acestui cuvânt: ***fască, fase, fază***. Cuvântul nu este înregistrat în DA, în schimb, din *Dicţionarul biblic* (p.972-974) aflăm că provine dintr-un verb ebraic care înseamnă „a trece peste", în sensul de „a cruţa" şi se leagă de faptul că Dumnezeu cruţa casele însemnate cu sânge de la animalul sacrificat [3], în timp ce casele egiptenilor erau lovite. *Phase* desemnează atât sărbătoarea, cât şi „materia sacrificiului; originar, animalul sacrificat, apoi jertfa fără sânge", astăzi „ostia", „euharistia", „pasca", „paşti" [4]. Iată câteva contexte în care apar variantele cuvântului ***fasă*****:**

> *Şi au chemat Moisii pre toţi bătrânii fiilor Israil şi au zis către dânşii: „Duceţi-vă luând dobitoc prin rudeniile voastre şi jârtvuiţ* **fasă**. (Ieşirea 12,21); *Şi au zis Domnul către Moisi şi Aaron: „Aceasta e leage* **Fase***; tot cel de alt neam nu va mânca dintr-însul.* (Ieşirea 12,43); *De va vrea cineva dintre nimearnici a treace însoţirea voastră şi a face* **fase** *Domnului, să va tăia întâi împregiur toată partea bărbătească a lui şi atunci legiuit va prăznui şi va fi ca moşteanul pământului; iară carele nu va fi tăiat împregiur nu va mânca din el.* (Ieşirea 12,48); *Nu vei jârtvui preste dospit sângele giunghierii Meale, nici va rămânea demineaţa din jertva praznicului* **Fască**. (Ieşirea 34,25); *Facă fiii lui Israil* **Faze** *în vreamea sa* (Numerii 9,2); *Şi, iată, oricarii necuraţi peste sufletul omului, carii nu putea face* **Faze** *în zioa aceaea, apropiindu-să către Moisi şi Aaron* (Numerii 9,6); *Şi în zioa a cinsprăzăcea a lunii aceştiia praznicul azimelor Domnului iaste; şeapte zile azime veţ mânca.* (Preoţia 23,5).

BDD-A3383 © 2009 Editura Europlus
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:55:42 UTC)

Lat. *galbanum, -ī* „răşină extrasă din rădăcina plantei *Bubon galbanum* ce creşte în Syria, Persia şi Africa" a fost împrumutat şi adaptat în forma ***galvan***:

Şi au zis Domnul către Moisi: „Ia-ţi mireasme stactim şi onihim, **galvan** *de bună mireazmă şi tămâie foarte luminoasă; de o măsură vor fi toate".* (Ieşirea 30,34); *Şi ca ştoracul şi* **galvanul** *şi ungula şi guta şi ca Livanul netăiat am aburit lăcaşul mieu, şi ca valsamul neamestecat mirosul mieu.* (Ecleziasticul 24,21).

Cuvântul este la prima atestare în acest text (cf. *Indice* Ieşirea).

Un împrumut ocazional este ***ghith*** „mălură", „tăciune" (<lat. *git* s.n. indeclinabil). Forma din *Vulgata* este *gith*, preluată ca atare de traducător:

Au nu deacă va asămăna faţa lui, va sămăna **ghith** *şi cumin va răsipi şi va pune grâul pre rând şi orzul şi mălaiul şi odosul în marginile sale?* (Isaie 28,25); *Că nu cu hirăstaie să va îmblăti* **ghith***, nici roata carului preste cumin să va întoarce, ci cu varga să va îmblăti* ***ghith****, şi cuminul cu toiagul.* (Isaie 28,27).

Împrumutul păstrează caracterul indeclinabil al cuvântului latinesc, aşa cum se poate vedea în al doilea exemplu, unde, în amblele cazuri, substantivul trebuia să fie articulat enclitic. Este şi acesta un semn al fidelităţii pe care o manifestă traducătorul faţă de model.

În dicţionarul lui Grigore Maior cuvântul nu este înregistrat, ceea ce ar putea însemna că nu era cunoscut şi, prin urmare, nu i se putea găsi un corespondent în limba română. Credem însă că împrumutul s-a impus traducătorului din alte considerente: din ambele contexte citate rezultă că această plantă se cultivă, or nimeni nu seamănă o plantă parazită, cum e *molura*. Înţelegând acest lucru şi neputând probabil identifica şi numi altfel realitatea desemnată prin cuvântul din *Vulgata*, a fost preferat împrumutul [5].

Pentru a exprima caracteristica „cu pete", „pătat", „maculat", exprimată în *Vulgata* prin *maculōsus*, traducătorii au folosit cuvântul ***machiat*** [6], în varianta ***măchiat***:

Încungiură toate turmele tale şi desparte toate oile cele bălţate şi tărceate cu lâna, şi orice va fi negru şi **măchiat** *şi tărcat în oi şi în capre va fi simbriia mea.* (Facerea 30,32); *Şi va răspunde mie mâne dreptatea mea, când va veni vreamea togmirii înainte ta. Şi toate care nu vor fi tărcete şi* **măchiiate** *şi neagre, precum în oi aşa şi în capre, de furtuşag mă vor pârî."* (Facerea 30,33); *Şi au despărţit în zioa aceaea caprele şi oile şi ţapii şi berbecii cei tărceaţi şi* **măchiiaţi***. Şi toată turma de un păr, adecă cu lână albă şi neagră, o au dat în mâna feciorilor săi.* (Facerea 30,35).

Antonimul obţinut prin prefixare – ***nemachiat/nemăchiat*** „curat", „fără meteahnă" – este de asemenea prezent în text pentru a echivala cuvântul lat. *immaculatus*:

Nemachiate *le veţi aduce toate cu gustările sale.* (Numerii 28,31); *Şi veţ aduce jârtvă spre miros bine priimit Domnului, un viţăl din ciurdă, berbeace unul şi miei de câte un an,* ***nemachiaţi****, şeapte* (Numerii 29,2); *A cince zi veţ aduce viţei noao, berbeci doi, miei de câte un an,* **nemăchiaţi**, *patrusprăzeace* (Numerii 29,26); *A şasa zi veţ aduce viţei opt, berbeci doi, miei de un an,* **nemăchiaţi**, *patrusprăzeace* (Numerii 29,29); *A şeaptea zi veţ aduce viţei şeapte şi berbeci doi, miei de câte un an,* **nemăchiaţi**, *patrusprăzeace* (Numerii 29,32); *Aducând arderea spre miros bine priimit Domnului: un viţel, un berbece , miei de câte un an,* **nemăchiiaţi**, *şapte* (Numerii 29,36).

Cu aceste sensuri cele două cuvinte nu sunt înregistrate în dicţionarele limbii române.

Miriţă este un împrumut ocazional pentru a denumi un arbust din familia leguminoaselor (<lat. *myrīcē, -ēs* „tamarix", „cătină roşie"):

Că va fi ca ***miriţele*** *în pustie şi nu va vedea când va veni binele, ci va lăcui în seacetă în pustie, în pământ sărat şi nelăcuit.* (Ieremie 17,6); *«Fugiţi, mântuiţi sufletele voastre; şi veţi fi ca* **miriţele** *în pustie!»* (Ieremie 48,6).

În dicţionarele limbii române cuvântul nu este înregistrat.

Mistic (<lat. *mysticus*) este împrumutat de traducător din *Vulgata* şi se înregistrează o singură dată în argumentul la *Cântarea lui Solomon*:

Această cântare toată e **mistică** [7]*, plină de necuprinsa dragostea lui Hristos către mireasa Sa şi, iarăşi, a mireasii către Hristos, Mirele său.*

BDD-A3383 © 2009 Editura Europlus
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:55:42 UTC)

Cuvântul este atestat pentru prima dată în acest text (cf. *Indice* Cântarea lui Solomon).

La prima atestare în acest text este cuvântul ***odos*** „ovăz sălbatic" (cf. *Indice* Isaie), de origine necunoscută [8]:

Au nu deacă va asămăna fața lui, va sămăna ghith şi cumin va răsipi şi va pune grâul pre rând şi orzul şi mălaiul şi **odosul** *în marginile sale?* (Isaie 28,25).

Tot la prima atestare este cuvântul ***olivă*** (cf. *Indice* Isaie), care, în acelaşi context, este folosit pentru a denumi, ca şi în limba latină (*olīva, -ae* „măslin", dar şi „măslină"), pomul şi fructul deopotrivă:

Şi să va lăsa într-însul ca strugurele şi ca scuturarea **olivei** *de doao sau trei* ***olive*** *în vărful ramului, sau patru au cinci în vârful ei rodurile ei", zice Domnul, Dumnezeul lui Israil.* (Isaie 17,6).

Legat de cuvântul din urmă, aducem tot aici în discuție cuvântul ***olivet*** „livadă de măslini" (<*olīvetum, -ī* „loc plantat cu măslini"):

Că preste **oliveții** *şi smochinii care era în câmpii, Valanan Ghederiteanul, iară preste cămările de untdeleamn, Ioas.* (1Paralipomenon 27,28),

a cărui primă atestare este tot în traducerea de la 1760 (cf. *Indice* 1Paralipomenon).

Adaptat în două feluri diferite în cele patru cărți biblice în care apare este cuvântul prin care traducătorii au echivalat lat. *onocrotalus, -ī* („pelican"):

Şi chignul şi ***onocrotul*** *şi porfirionul* (Preoția 11,18); **Onocrotanul** *şi haradriul, fieştecarea după fealiul său, şi pupăza şi liliacul* (2Lege 14,18).

Aceeşi formă se întâlneşte în alte două locuri: (Isaie 34,11) şi (Sofonie 2,14). Cuvântul nu este înregistrat în DLR, se regăseşte însă la A. T. Laurian şi I. C. Massim, *Dicționarul limbei române*, vol. I-II , Bucureşti, 1871–1876.

Orix reprezintă adaptarea cuvântului lat. *oryx, orygis* („gazelă") şi a fost preluat din textul *Vulgatei* pentru a desemna un gen de mamifer rumegător din familia antilopei, deci o realitate necunoscută în spațiul românesc. Cu această formă, cuvântul cunoaşte o singură ocurență în tot textul:

Fiii tăi s-au lepădat, dormit-au în capul tuturor căilor, ca **orixul** *încursat, plini de urgia Domnului, de certarea Dumnezeului tău* (Isaie 51,20).

Din aceeaşi familie face parte şi mamiferul numit în traducerea românească ***pigarg***, cuvânt rezultat în urma adaptării lat. *pygargus, ī* „(o specie de) antilopă". Este prezent în text în serie cu alte animale considerate prin lege curate:

Aceasta-i jivina carea trebuie să mâncați: boul şi oaie şi capra, (2Lege 14,4)/ *Cerbul şi căprioara, bivolul, traghelaful,* **pigargul**, ***urigul***, *cămilopardalul.* (2Lege 14,5).

În versetul din urmă reținem şi cuvântul ***urigul***, care nu reprezintă altceva decât o altă adaptare, după forma de acuzativ *orygem*, a substantivului *oryx*, despre care a fost vorba mai sus.

Cu o singură ocurență şi la prima atestare în acest text este cuvântul ***ostil*** (<lat. *hostīlīs* [9]) „duşmănos", „vrăjmaş":

Care sânt aproape şi care-s departe de tine vor lua biruință de tine, întinată, **ostilă**, *cea mare cu perirea.* (Iezechiil 22,5) (cf. *Indice* Iezechiil).

Cuvântul ***paliur*** reprezintă adaptarea lat. *paliūrus, -i* şi a fost împrumutat de traducător pentru a denumi o „specie de arbust cu ghimpi": *Cel ce e întru ei bun e ca* **paliurul**, *şi care-i drept, ca spinele din gard.* (Mihei 74), într-un context în care, în original, erau *paliurus et… spina*. Cum echivalentul pentru *spina* era clar şi cum *paliurus* desemna o realitate pe care, probabil, traducătorul nu o putea defini mai îndeaproape ca să găsească un echivalent potrivit în limba română, a optat pentru împrumut. Forma cuvântului latinesc a favorizat şi

BDD-A3383 © 2009 Editura Europlus
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:55:42 UTC)

o adaptare uşoară a împrumutului la sistemul limbii române. Suntem din nou însă în faţa unui împrumut ocazional, cuvântul nefiind înregistrat astăzi în dicţionarele limbii române.

Cuvântul ***porfirion*** denumeşte „(un fel de) lişiţă": *Şi chignul şi onocrotul şi* **porfirionul** (Preoţia 11,18) şi reprezintă adaptarea formei *porphirionem* din textul *Vulgatei* (cf. lat. *porphyrō, -ōnis*). Cuvântul a intrat în *Vulgata* şi în traducerile slavone ale *Bibliei* din versiunea greacă. Aşa se explică faptul că în traducerile româneşti ale *Bibliei*, indiferent de izvorul folosit, cuvântul are aceeaşi formă: ***porfirion*** [10]. Cuvântul nu este înregistrat în dicţionarele limbii române.

După lat. *rēcalvaster, -trī* „cam chel (deasupra frunţii)" traducătorul a creat ***răspleşug*:**

Bărbatul dintr-a căruia cap cad peri ***pleşug*** *iaste şi curat.* (Preoţia 13,40)/ *Şi de vor cădea de la frunte pării* **răspleşug** *şi curat iaste.* (Preoţia 13,41).

În acest fel reuşeşte să păstreze în traducere distincţia care se face în textul original între *calvus* „fără păr", „chel" – **pleşug** şi *recalvaster* „cam chel (deasupra frunţii)" – **răspleşug,** distincţie care se face în versetele următoare şi prin substantivele *calvitio*, în traducere, **pleşe, pleşuire,** şi *recalvatione*, în traducere, **răspleaşă:**

Iară, de să va naşte faţă albă sau roşie în **pleşe** *sau* **răspleaşă**, (Preoţia 13,42)/ *Şi va vedea aceasta preotul, osândi-l-va fără îndoială de bube care au răsărit în* ***pleşuire***. (Preoţia 13,43).

Cuvintele **răspleşug, răspleşă** şi **pleşuire** nu sunt înregistrate în dicţionarele limbii române.

Cuvântul ***schin*** „mesteacăn" (în *Vulgata*, *schino*) nu se află înregistrat astăzi în dicţionarele limbii române. L-am întâlnit o singură dată în textul analizat, unde traducătorul l-a preluat din *Vulgata*, adaptându-l cu uşurinţă:

Acum, dară, deacă o ai văzut, spune supt ce copaciu i-ai văzut împreună vorbind". Carele au zis: „Supt **schin***".* (Daniil 13,54).

Cu sensul „preparat cosmetic din antimoniu şi gogoşi de ristic cu care se vopseau pleoapele şi sprâncenele", cuvântul ***stibiu*** (<lat. *stibium*) este adaptat în forme diferite: ***stivie* –**

Şi au venit Iehu în Iezrahil. Iară Iezavel auzând întrarea lui, şi-au zugrăvit ochii cu **stivie** *şi ş-au împodobit capul şi s-au uitat prin fereastă* (4Împăraţi 9,30); **ştiviiu –** *„Iară tu, jefuită, ce vei face când te vei îmbrăca cu mohorât, când vei fi împodobită cu baier de aur şi vei zugrăvi cu* **ştiviiu** *ochii tăi? În zădar te vei împodobi. Te-au urgisit iubitorii tăi, sufletul tău îl vor căuta.* (Ieremie 4,30); ***ştivin –*** *Iară eu cu toată putearea mea am gătit ceale de lipsă casii Dumnezeului mieu: aur spre vase de aur şi argint spre ceale de argint, aramă spre ceale de aramă, fier spre ceale de fier, leamne spre ceale de leamne şi pietri de onihină şi ca de* **ştivini** *şi de multe fealiuri de feaţe şi toată piatra scumpă şi marmure Parium de prisosit.* (1Paralipomenon 29,2).

Cuvântul este la prima atestare în acest text (cf. *Indice* 2Pararalipomenon**).**

Prin cuvântul ***suflu*** traducătorul a echivalat lat. *fūmus, -ī*, înţelegând din comparaţia cu oala fierbând că nu poate fi vorba despre fum, ci despre o răsuflare puternică:

Din nările lui iase **suflu*l*** *ca din oala aprinsă şi fierbând.* (Iov 41,11).

Cuvântul este aici la prima atestare (cf. *Indice* Iov). Problema este însă în legătură cu originea cuvântului la traducătorul de la 1760. Dicţionarele propun relaţia etimologică cu fr. *souffle* (cf. Al Ciorănescu, DER; DEX) şi numai în subsidiar relaţia cu verbul *a sufla* (cf. MDA). Aici primează relaţia cu verbul *a sufla*. Cuvântul francez a contribuit ulterior la impunerea cuvântului românesc în limba literară.

Adaptat în forma ***sulfur*** (<lat. *sulphur, -uris*) „pucioasă"; „substanţă chimică, rezultată din combinarea sulfului cu un metal, cu un metaloid sau cu un radical organic", aşa cum se găseşte o singură dată în contextul:

Lăcuiască în sălaşul lui soţiile lui, care nu ieste, presere-se în sălaşul lui **sulfur**. (Iov 18,15),

cuvântul este atestat pentru prima dată în acest text (cf. *Indice* Iov).

BDD-A3383 © 2009 Editura Europlus
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:55:42 UTC)

După lat. *tigris* s-a ajuns în traducerea românească la forma ***tigriş***, cu fonetismul influenţat de rostirea maghiară a cuvântului:

Tigrişul *au perit pentru că nu avea pradă, şi puii de leu s-au răsipit* (Iov 4,11),

formă pe care dicţionarele actuale nu o înregistrează. Cuvântul lat. *tigris* este explicat prin „tigriş" şi în dicţionarul lui Grigore Maior.

Thănistră reprezintă încercarea traducătorului de a adapta lat. *theristrum, -ĭ* „văl", „veşmânt":

Carea, dezbrăcând hainele văduvirii, au luat **thănistra** *şi, schimbând veşmintele, au şezut în despărţirea drumului carea duce în Thamna, pentru că au fost crescut Sela şi nu l-au fost dobăndit bărbat.* (Facerea 38,14).

Cuvântul nu este înregistrat în dicţionarele limbii române. În Ms.45, B1688 şi B1795 este *brobodelnic*, iar în Ms 4389 este *haine frumoase*.

Cuvântul ***vapor*** „abur" (<lat. *vapor, -ōris*) l-am înregistrat o singură dată în următorul context:

Înaintea focului cuptoriului, **vapor**, *şi fumul focului să înalţă; aşa şi înaintea sângelui, blăstămurile şi ocărâle şi amânânţerile* (Ecleziasticul 22,30),

aici fiind şi cea dintâi atestare a cuvântului (cf. *Indice* Ecleziasticul).

După lat. *vicerex* s-a realizat un calc parţial, rezultând cuvântul ***viţeîmpărat***, pe care nu îl găsim înregistrat în dicţionarele limbii române în seria celorlalte cuvinte compuse cu *vice*:

Iară mâniindu-să pentru aceasta împăratul Antiohul, purcezând în Persidea, au rânduit pre Lisie **viţeîmpărat**, *dându-i gătire de războiu asupra jidovilor, carele au trimis asupra pământului Iudei pre Gorghia cu oaste.* (1Macavei rezum. cap.3).

Un împrumut ocazional, foarte bine adaptat, este ***vux*** „merişor" (<lat. *buxum, -ī* „merişor; arbore mereu verde, al cărui lemn este de culoare galben-alburie"):

Da-voiu spre pustiire chedrul şi spinul şi mirha şi lemnul de maslin; pune-voiu în pustie ceatină, ulmul şi **vuxul** *împreună.* (Isaie 41,19).

Actualizarea informaţiei din lucrările lexicografice nu poate ţine pasul nici cu cercetarea textelor vechi, nici cu dinamica lexicului actual, pentru că e vorba despre lucrări masive, care nu pot fi reluate, revăzute şi adăugite, din păcate, nici măcar la intervale foarte mari de timp (a se vedea cazul dicţionarului tezaur al limbii române). Prin urmare, ceea ce putem face este să complinim informaţia prin cercetări care să fie cunoscute în rândul celor interesaţi de acest domeniu.

NOTE

[1]. Subliniem din nou faptul că, prin aceasta, nu se caută scăderi unor lucrări lexicografice importante, ci este vorba numai despre o necesară amendare a informaţiei, în condiţiile în care nimeni nu poate pretinde că propune soluţia definitivă, mai cu seamă atunci când este vorba despre atestarea cuvintelor şi a sensurilor acestora.

[2]. Acest text a făcut obiectul unei cercetări asidue, care s-a concretizat în 2005 în ediţia princeps, o ediţie ştiinţifică în cinci volume, cu titlul: *Biblia Vulgata. Blaj 1760–1761*, Vol. I-V, apărută la Editura Academiei Române. Din cele 4298 de pagini, cât însumează cele cinci volume ale ediţiei, circa 2000 de pagini sunt acoperite de aparatul critic al lucrării alcătuit din:

- Studiu cultural: *Testamentul lui Petru Pavel Aron*, Ioan Chindriş, p. XI-LXXVIII (67p.), în volumul I;
- *Indice privind concordanţa numelor proprii*, Remus Mircea Birtz, p. LXXIX-CXXVI (47p.), în volumul I;
- *Notă asupra ediţiei*, p. CXXVII-CXLI (14p), în volumul I;
- Studiu lingvistic: *Limba şi stilul Vulgatei de la Blaj (1760–1761)*, Niculina Iacob, p. 789-908 (119p), în volumul V;
- *Precizări cu privire la indice*, Niculina Iacob, p. 910-911 (2p.), în volumul V;
- *Indice de cuvinte* (defalcat pe cărţi biblice), Niculina Iacob şi Ioan Chindriş, însumând 1752 de pagini.

BDD-A3383 © 2009 Editura Europlus
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:55:42 UTC)

Textul propriu-zis acoperă circa 2300 de pagini şi s-a realizat după manuscrisul inedit (de peste 6000 de pagini) existent la Biblioteca Academiei Române, Filiala Cluj-Napoca.

[3]. În Ieşirea 12,11, cuvântul *Fasă* chiar este astfel reluat apozitiv: *Şi aşea îl veţ mânca: mijloacele voastre veţ încinge şi încălţăminte veţi avea în picioare, ţiind toiagele în mâni; şi veţ mânca grăbind, că iaste Fasă, adecă treacerea Domnului* [în *Vulgata – Phase, id est transitus Domini*]

[4]. *Paşti* (<lat. *pascha, -ae*) „sărbătoare religioasă celebrată la creştini în amintirea Învierii lui Isus Hristos, iar la evrei în amintirea eliberării acestora din robia egipteană", „jerfă adusă lui Dumnezeu în cinstea acestui eveniment"; „pâine sfinţită care se împarte la creştini, în biserică, în ziua de Paşti".

[5]. În alte versiuni româneşti ale textului biblic, în aceste contexte se vorbeşte despre *mac* şi *chimen* (cf. B1795, Anania 2001).

[6]. Cuvântul trebuie pus în legătură cu substantivul *mache/machie* „pată", care reprezintă încercarea traducătorilor de a adapta într-un fel cuvântul lat. *macula* „pată", „murdărie": *Iară, de vei vrea a mânca şi mâncarea cărnurilor te va îndulci, ucide şi mâncă lângă blagoslovenia Domnului, Dumnezeului tău, carea ţ-au dat în cetăţile tale, acar necurat de va fi, adecă întinat şi slab, acar curat, adecă întreg şi fără mache, care-i slobod a să aduce, ca căprioara şi cerbul, vei mânca* (2Lege 12,15); *Iară de va avea mache sau va fi şchiop sau orb au în oarecare parte grozav sau slab, nu să va jârtvi Domnului, Dumnezeului tău* (2Lege 15,21). Cuvântul *mache* nu este înregistrat în DLR, în schimb, cu prima atestare la Dosoftei, se înregistrază *maculă.* Pentru alte ocurenţe ale cuvântului *mache*, vezi *Indice.*

[7]. Autorul argumentului la *Cântarea lui Solomon* din B1795 a preferat să evite cuvântul: *Această cântare toată e în taină, plină de necuprinsa dragoste a lui Hrostos către mireasa Sa şi iarăşi a mireasii către Hristos, Mirele său.* Comparând cele două texte, remarcăm o singură diferenţă: *în taină*, la Micu, faţă de *mistică*, în traducerea de la 1760, ceea ce înseamnă că autorul argumentului din *Biblia* lui Samuil Micu a avut în faţă traducerea lui Aron, mulţumindu-se cu copierea textului din traducerea lui Aron şi făcând o singură modificare pe care a considerat-o necesară: cuvântul *mistică* îi va fi părut prea dificil pentru cititorii vremii, preferând o echivalare pe înţeles.

[8]. Relaţia cu mg. *vadzab*, propusă de H. Tiktin (*Rumänisch-Deutsches Wörterbuch*), nu este considerată evidentă de Al. Ciorănescu (DER, p.557).

[9]. Pentru neologismul din a doua jumătate a secolului al XIX-lea rămâne, desigur, etimologia dată în MDA (fr. *hostile*).

[10]. Vezi Preoţia 11,18 din Ms.45, B1688, Ms.4389, în *Biblia de la Bucureşti (1688)*, în seria *Monumenta linguae Dacoromanorum*, Pars III, *Leviticus*, Iaşi, 1993 (autorii volumului: Vasile Arvinte, Ioan Caproşu, Elsa Lüder, Paul Miron, Eugen Munteanu) şi din *Biblia de la Blaj – 1795.* Ediţie jubiliară, Roma, 2000.

REFERINŢE BIBLIOGRAFICE

*** *Biblia 1688* (2001; **B1688**). Vol. I-II. Iaşi: Editura Universităţii „Al. I. Cuza".

*** *Biblia de la Blaj. 1795* (2000; **B1795**). Roma: Stampa a curra della Tipografia Vaticana.

*** *Biblia sau Sfânta Scriptură* (2001; **Anania 2001**). Bucureşti: Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române.

*** *Biblia Vulgata. Blaj 1760–1761* (2005). Vol. I-V. Bucureşti: Editura Academiei Române.

*** *Dictionnaire des emprunts latins dans les langues romanes* (2004). Bucureşti: Editura Academiei Române.

*** *Dicţionar biblic* (1995). Oradea: Editura „Cartea creştină".

*** *Dicţionarul explicativ al limbii române* (1984; **DEX**). Bucureşti: Editura Academiei Române.

*** *Dicţionarul limbii române* (1913–1940; **DA**). Tomul I, partea I, A-B, 1913; tomul I, partea a II-a, C, 1940; tomul I, partea a III-a, *D-De*, 1949; tomul II, partea I, F-I, 1934; tomul II, partea a II-a, *J-Lacustru*, 1937, *Ladă-Lepăda*, 1940, *Lepăda-Lojniţă*, Bucureşti.

*** *Dicţionarul limbii române* (Serie nouă). (1965 şu.; **DLR**). Bucureşti: Editura Academiei Române.

*** *Manuscrisul românesc 45* (**Ms.45**). Biblioteca Filialei Cluj-Napoca a Academiei Române, cuprinzând copia revizuită a traducerii lui Nicolae Milescu din *Vechiul Testament.*

*** *Manuscrisul românesc 4389* (**Ms.4389**). Biblioteca Academiei Române, cuprinzând a doua traducere din secolul al XVII-lea a *Vechiului Testament* în limba română, realizată, probabil, de Daniil Andrean Panoneanul.

*** *Micul dicţionar academic* (2001–2003; **MDA**). Vol. I (literele A-C), vol. al II-lea (literele D-H), 2001; vol. al III-lea (literele I-Pr), vol. al IV-lea (literele Pr-Z), 2003, Bucureşti: Editura Univers Enciclopedic.

Ciorănescu, Alexandru (2002; **Al. Ciorănescu, DER**). *Dicţionarul etimologic al limbii române*, Bucureşti: Editura Saeculum I.O.

BDD-A3383 © 2009 Editura Europlus
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:55:42 UTC)

Chivu, Gh., Buză, Emanuela, Roman Moraru, Alexandra (1992). *Dicţionarul împrumuturilor latino-romanice în limba română veche (1421–1760)*. Bucureşti: Editura Ştiinţifică.
Laurian, A. T., Massim, I. C. (1871–1876). *Dicţionarul limbei române*. Vol. I-II, Bucureşti.
Maior, Grigore (2001). *Institutiones linguae valachicae* şi *Lexicon compendiarum latino-valachicum*. Vol. I-II. Alba Iulia: Editura Universităţii „1 Decembrie 1918".
Tiktin, H. (1903–1912). *Rumänisch-Deutsches Wörterbuch.* I (*A-C*). II (*D-P*). III (*P-Z*). Bucureşti: Imprimeria statului.

ABSTRACT
Updating lexicographic works can keep pace with neither the research of old texts nor the dynamics of present-day vocabulary as we are dealing with huge works, which unfortunately cannot be resumed, revised or appended even after considerable time span (see the case of the dictionary of the Romanian language). Consequently, what we can do is to amend the available data through researches that are to be published for the people interested in the respective field. In the following pages, we have picked up from the quite generous thesaurus of Biblia Vulgata several words which we deem significant for Romanian lexicography and lexicology. It is an analysis of about 30 words that are either not mentioned in lexicographic works or recently attested or actualization of unrecorded meanings.

BDD-A3383 © 2009 Editura Europlus
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:55:42 UTC)